

فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۳، شماره ۱ (پیاپی ۴۲)، بهار ۱۳۹۷
شاپای چاپی ۵۹۶۸-۲۵۳۸ شاپای الکترونیکی ۵۹۵۸-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>
صص. ۱۷۷-۱۶۳

بررسی عوامل موثر بر مهاجرت روستاییان در شهرستان سردشت

رضا موحدی- دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران
مسعود سامیان* - دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۳/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۲۷

چکیده

بیشتر تحقیقات انجام شده در خصوص مهاجرت روستاییان به شهرها، عمدتاً بدنبال بررسی علل و عوامل این پدیده هستند تا بتوانند برای برنامه‌ریزی‌های توسعه روستایی راهکارها و راه‌حل‌های مناسب تری ارائه دهند. پژوهش حاضر نیز به بررسی عوامل مختلف موثر بر مهاجرت روستا - شهری شهرستان سردشت پرداخته است. این تحقیق از نظر ماهیت، در زمره تحقیقات کمی و توصیفی - تحلیلی و از نظر شیوه جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز، نوعی تحقیق پیمایشی محسوب می‌شود. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسش‌نامه بود که روایی پرسش‌نامه مورد بررسی صورتی قرار گرفته و پایایی آن نیز با اجرای آزمون کرونباخ مورد تایید قرار گرفت. جامعه آماری تحقیق مهاجران ۱۰ روستای شهرستان سردشت بودند که ساکن شهرها شده بودند و تعداد آن‌ها ۶۰۰ نفر بود. با بهره‌گیری از فرمول کوکران تعداد ۱۲۰ نفر از آن‌ها به طور تصادفی از جامعه کل انتخاب شد. با توجه به نتایج مطالعه حاضر می‌توان عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستا - شهری مهاجران شهرستان سردشت را به ده عامل تقسیم کرد، که این عوامل در مجموع تبیین کننده بیش از ۷۴ درصد عوامل موثر بر مهاجرت می‌باشند که عبارتند از: عامل اقتصادی و حمایتی ۲۳ درصد، عامل عدم تعادل بین امکانات روستا و شهر ۱۰ درصد، عامل ارتباطی و اطلاعاتی ۸ درصد، عامل فرهنگی ۸ درصد، عامل جغرافیایی ۵ درصد، عامل درآمدی ۴ درصد، عامل زیرساختی ۴ درصد، عامل آب و هوایی ۳ درصد، عامل اجتماعی ۳ درصد، و عامل فردی ۲ درصد.

واژه‌گان کلیدی: مهاجرت روستا-شهری، برنامه‌ریزی توسعه روستایی، روستاهای شهرستان سردشت

نحوه استناد به مقاله:

موحدی، رضا و سامیان، مسعود. (۱۳۹۷). بررسی عوامل موثر بر مهاجرت روستاییان در شهرستان سردشت. *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۳(۱)، ۱۶۳-۱۷۷.
http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_540510.html

مقدمه

شهرها بستر مهم‌ترین فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی محسوب می‌شوند. مطالعه روند رشد شهرنشینی نشان دهنده این موضوع است که رشد جمعیت شهری به سرعت در حال افزایش بوده و شهرها با نرخ بالای رشد جمعیت مواجه و تاکنون نیز قادر به کنترل مشکلات ناشی از این رشد نبوده‌اند (Nasiri et al, 2016: 56). افزایش جمعیت جهان و تسریع روند مهاجرت‌های روستا-شهری، بخصوص در کشورهای در حال توسعه، باعث تمرکز و تجمع درصد بالای جمعیت در چند شهر بزرگ و مادرشهرهای منطقه‌ای شده است. با وقوع چنین پدیده‌ای اکثر فعالیت‌های صنعتی و خدماتی در این شهرها متمرکز شده و باعث تخلیه جمعیت روستاها و شهرهای کوچک و تضعیف قدرت جاذبه این سکونتگاه‌ها از یک طرف و گسترش و توسعه بیرویه شهرهای بزرگ و مادرشهرهای منطقه‌ای شده است و افزایش مشکلات اجتماعی، اقتصادی و کالبدی این شهرها می‌گردد (Safaei pour et al, 2011: 146).

مهاجرت، در کنار مرگ و میر و باروری یکی از سه مؤلفه اصلی اثرگذار بر رشد جمعیت‌های انسانی است. علاوه بر آن، مهاجرت یکی از مهمترین منابع تأمین نیروی انسانی لازم برای بازارهای کار و توسعه اقتصاد ملی و محلی است. از اینرو شناخت هرچه بیشتر و جامع‌تر مهاجرت یک ضرورت مطلق در تحقیقات علمی یا برنامه‌ریزی‌های کاربردی می‌باشد. برای مهاجرت تعریف یگانه‌ای در دست نیست، زیرا راه یکسانی برای اندازه‌گیری وجود ندارد و هنوز هم تعریفی از مهاجرت که فارغ از فرآیند اندازه‌گیری باشد، در توافق عمومی قرار نگرفته است. ولی به طور کلی مفهوم مهاجرت، دربرگیرنده‌ی چهار بعد ویژه تغییر در مکان، اقامتگاه، زمان و فعالیت است (Bani Asadi et al, 2013: 184). مهاجرت روستاییان به شهرها موجب ایجاد معضلات متعدد اجتماعی، زیست محیطی، اقتصادی و فرهنگی در شهرها شده است. گسترش حاشیه‌نشینی، آلودگی و ترافیک در شهرها از مهمترین معضلات افزایش جمعیت کلانشهرها بر اثر افزایش نرخ مهاجرت می‌باشد. به همین دلیل ارائه تدابیر مختلفی به منظور کاهش مهاجرت و ستاییان برای حل این بحران ضروری به نظر می‌رسد (Farahi et al, 2012: 80).

با رشد جمعیت و به تبع آن رشد ستایان شهرنشینی و شهرگرایی، مناسبات اجتماعی در شهرها دگرگون می‌شود و روابط سنتی گذشته تحت تأثیر شرایط پویای شهرنشینی سست و دگرگون می‌گردد که این دگرگونی، بافت شبکه شهرها را تحت تأثیر قرار می‌دهد و به منظور بهبود و گسترش روابط و مناسبات اجتماعی بین ساکنین شهرها و ایجاد تسهیلات و امکانات لازم برای طبقه کم درآمد به جهت رشد و شکوفایی استعدادها و خلاقیت آن‌ها و استفاده از تسهیلات اجتماعی از یک طرف و ایجاد هماهنگی‌های لازم جهت ارائه خدمات اجتماعی از طرف دیگر توسعه و احداث مراکز سکونتگاهی در شهرها مطرح گردیده که این امر منجر به توسعه کالبدی و فیزیکی شهرها مطرح گردیده است (Safaei pour et al, 2011: 146).

شاید مهم‌ترین اثر مهاجرت، افزایش شهرنشینی باشد. مهاجرت در بسیاری از موارد به سوی شهرهای بزرگ جریان می‌یابد. این امر علاوه بر افزایش سریع جمعیت آن شهرها در مواردی به تمرکز بیش از حد جمعیت شهری در یک یا دو شهر بزرگ منجر می‌شود. گرچه این موضوع رویداد عامی نبوده و همه کشورها با آن مواجه نیستند در اینکه در تعدادی از کشورها سهم عمده‌ای از جمعیت شهری تنها در یک شهر بزرگ جمع شود، مسائل خاصی را از نظر اسکان جمعیت و ویژگی‌های کالبدی پیش می‌آورد که نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت (Nasiri et al, 2016: 56). مهمترین نظریه‌های مهاجرت به شرح زیر می‌باشد:

مایکل تودارو: وی پیشگام کسانی بوده است که معتقدند مهاجرت، انگیزه‌های اقتصادی خاصی دارد. او انگیزه‌های اقتصادی را برحسب تفاوت‌های مشاهده شده درآمد روستا-شهری با فرض اینکه مهاجرین در جستجوی حداکثر درآمد در آینده هستند، تعریف می‌کند (Findli, 1993: 31؛ Nasiri et al, 2016). تودارو در یک سری از مقالات منتشره خود در دو دهه گذشته یک تئوری مهاجرت روستا-شهری توسعه داده است. این تئوری با این فرض آغاز می‌شود که مهاجرت اساساً یک پدیده اقتصادی است و فرد مهاجر کاملاً منطقی و عقلانی تصمیم می‌گیرد که علی‌رغم وجود بیکاری در شهرها تصمیم به مهاجرت بگیرد (Todaro, 1997: 30). در مدل تودارو، فرض می‌شود که مهاجران بر اساس به حداکثر رساندن منافع مورد انتظار دست به مهاجرت می‌زنند و این منافع مورد انتظار شامل موارد زیر می‌باشد:

الف) تفاوت در درآمدهای واقعی بین فرصت‌های شغلی شهری و روستایی

ب) احتمال بدست آوردن شغل در مناطق شهری

از اینرو، با توجه به این مدل و فرضیات اساسی آن، میزان مهاجرت بر اساس دو متغیر یعنی اختلاف درآمد میان شهر و روستا و احتمال کارایی در مناطق شهری تعیین می‌شود و مهاجرت به عنوان نیروی متعادل کننده‌ای در نظر گرفته می‌شود که درآمدهای مورد انتظار در مناطق شهری و روستایی را متعادل می‌کند.

لاری ساستاد: ساستاد از دیدگاه اقتصادی نظریه سرمایه نیروی انسانی را مطرح کرد. به نظر وی مهاجر وقتی اقدام به مهاجرت می‌کند که این امر دارای بازده اقتصادی باشد. بازدهی که فراتر از تفاوت درآمد در مبداء و مقصد مهاجرتی است، زیرا بر اساس نظریه وی که به نظریه هزینه-فایده موسوم است، مهاجرت زمانی انجام می‌گیرد که درآمد در مبداء به علاوه هزینه واقعی مهاجرت کمتر از درآمد قابل انتظار باشد (Zanjani, 2001: 132).

بر اساس این تئوری مهاجرت و دوره بیکاری و کم‌کاری همراه آن، ممکن است به عنوان یک سرمایه‌گذاری تلقی شود که سرانجام درآمد بالاتر و سطح بالاتر زندگی را برای مهاجرین دربر دارد (Findli, 1993: 31). این تئوری سرمایه‌گذاری انسانی، دلیل مهاجرت بیشتر جوانان را توضیح می‌دهد، زیرا آن‌ها قبلاً هیچ تجربه‌ای ندارند و فاقد درآمد هستند یا درآمد کمی دارند، به همین خاطر هزینه فرصت آنان پایین است به علاوه جوانان پس از یک دوره طولانی‌تر، منافع را جمع می‌کنند. بنابراین فرض اساسی این تئوری، چنین می‌باشد که افراد وقتی تصمیم به مهاجرت می‌گیرند که فایده مهاجرت کردن بر هزینه آن افزونی داشته باشد. فایده مهاجرت در ارزش و درآمد بالقوه پس از مهاجرت در مقایسه با درآمد کنونی می‌باشد (فایده‌های غیرپولی نیز بر این نظریه مرتبط می‌باشد) (Aghajanian, 1989: 223).

بوگ: وی با طرح مؤلفه‌های مؤثر در ایجاد انگیزه برای مهاجرت‌های روستا-شهری معتقد است که دو گروه از عوامل شامل عوامل کشش (جاذبه) و عوامل فشار (دافعه) در مهاجرت‌های روستا به شهر مؤثر هستند، وی معتقد است که عوامل کشش یا جاذبه‌ها عمدتاً فرصت‌های شغلی بهتر، فرصت‌های مناسب جهت کسب درآمد بیشتر می‌داند و همچنین وی در قالب عوامل دافعه به این موارد که عمدتاً اقتصادی هستند اشاره می‌کند:

۱. کاهش منابع مالی و عدم توجه به بخش کشاورزی
۲. مکانیزه شدن فعالیت‌های کشاورزی و ایجاد محدودیت‌های شغلی در بخش کشاورزی
۳. عدم وجود بستر مناسب جهت رشد خلاقیت‌های فردی و ...
۴. بروز مستمر حوادث طبیعی شامل سیل، خشکسالی و زلزله
۵. وجود روابط ناعادلانه و تبعیض آمیز (Taherkhani, 2000: 4).

راونشتاین: راونشتاین قوانینی را درمبحث مهاجرت مطرح کرده که شامل:

۱. فاصله و مهاجرت ۲. مرحله‌ای بودن مهاجرت ۳. تاب‌ها و بازتاب‌های مهاجرت ۴. ارتباطات و مهاجرت ۵. برتری انگیزه اقتصادی در مهاجرت می‌باشد. از اینرو راونشتاین بی‌آنکه از سایر عوامل مؤثر بر مهاجرت غفلت کند، بر نقش عوامل اقتصادی در شکل‌گیری، رشد و استمرار مهاجرت‌ها تأکید دارد و آنرا مهمترین عامل برانگیزنده مهاجرت‌ها می‌داند (Zanjani, 2001: 130). مهاجرت و جابه‌جایی جمعیت هم اینک به دلیل پیامدهای متفاوتی که در مناطق مبدأ و مقصد بر جا می‌گذارد از بسیاری جهات حائز اهمیت است به طوری که فقدان پیش بینی مناسب جمعیت در هر منطقه عمدتاً منجر به شکست برنامه‌ریزی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شده است. ارائه خدمات زیربنایی و رونمایی به مناطق روستایی کشور به همراه تخلیه جمعیت روستایی، استفاده نامطلوب از امکانات موجود و نیز انباشت بیش از حد جمعیت در مناطق شهری با محدودیت وسیع امکانات، نمونه‌های بارزی از شرایط نامناسب حاصل از جابه‌جایی‌های بدون برنامه جمعیت بخصوص از مناطق روستایی به مناطق شهری است که آثار ناهنجار ذیل را به همراه داشته است (Taherkhani, 2002: 43).

(الف) نتایج جمعیتی، که به برهم زدن نسبت جنسی در مناطق شهری و روستایی منجر شده است.

(ب) نتایج اقتصادی، که به از دست دادن سرمایه انسانی روستا و شیوع اقتصاد بیمار^۱ در مناطق روستایی انجامیده است.

(ج) نتایج اجتماعی و فرهنگی، که شکست کنترل سنتی خانواده در نسل جوان و تقابل بین سنت و مدرنیسم را در پی داشته است.

د) نتایج سیاسی، که به فرار مغزهای روستایی^۱ و بر هم خوردن هرم قدرت در روستا منجر شده و بدین ترتیب شکل گیری هرم قدرت که می‌توانست به وسیله نخبگان روستایی شکل گیرد از بین رفته است (Taherkhani, 2002: 44).

مهاجرت روستا - شهری پدیده‌ای است که از یک سو به علت پیچیدگی ذاتی خود که در عین حال مسئله‌ای است اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، جمعیتی و روانشناختی و از سوی دیگر به علت تحقیقات تجربی و نظری اندک که در شناخت و تبیین آن صورت گرفته، همچنان ناشناخته مانده است. مهاجرت از دیدگاه جامعه‌شناسی یک امر اجتماعی و به بیان ریاضی تابعی از برآیند دو نیروی رانش و کشش است. پدیده مهاجرت روستایی در یکی دو قرن اخیر، به طور مستقیم و غیر مستقیم توجه و تأمل بسیاری از اندیشمندان و محققان مسائل اجتماعی - اقتصادی جامعه معاصر اروپا و جهان سوم بوده است. بیشتر کشورهای در حال توسعه، مهاجرت روستاییان به مناطق شهری را تجربه کرده‌اند که این غالباً موجب فشار بر هزینه‌های عمومی اجتماعی و اقتصادی مناطق بزرگ شهری شده است (Sajadpour, 2005: 7). روستاییان برای تأمین ساده‌ترین نیاز خود ملزم به جابجایی هستند. این جابجایی‌های الزامی در نهایت موجب انباشت سرمایه در شهرها می‌گردد و از طرف دیگر فقدان سرمایه، کمبود تسهیلات و وابستگی سنتی در عرصه روستایی مانع پدیدار شدن اقتصادی مستقل و پر رونق شده و نهایتاً منجر به عدم تمرکز ثروت و کالاها در روستاها می‌شود که خود موجبات مهاجرت را فراهم می‌آورد (Ohlers, 2001).

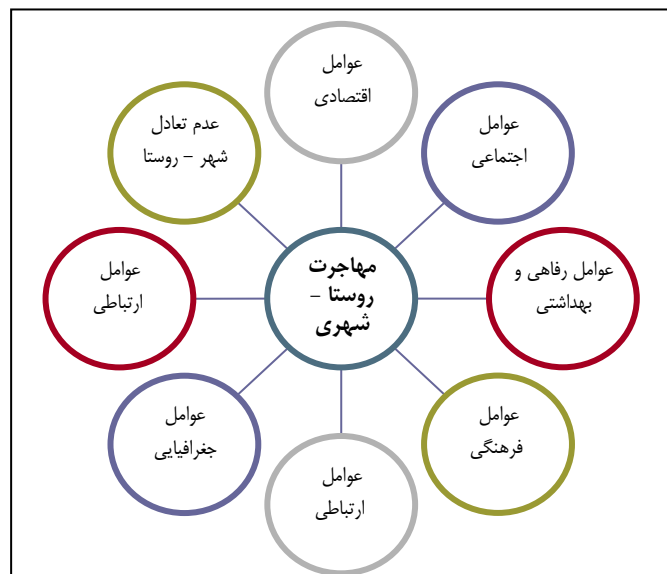
در دنیای امروز نیز، مهاجرت و جابجایی مکانی انسان‌ها، به عنوان موضوعی پایدار در رشته‌های گوناگون علوم انسانی، اجتماعی، و جغرافیایی توجه پژوهشگران را به خود معطوف داشته است (Sajadpour, 2005: 6). مهاجرت یکی از چهار عامل اصلی تغییر و تحول جمعیت بوده، به دلیل ماهیت خود می‌توان علاوه بر تغییرات دراز مدت و طولانی، آثاری سریع و کوتاه مدت نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد کند (Zanjani, 2001: 130). تحقیقات در خصوص مهاجرت روستاییان به شهرها عمدتاً بر آن است تا تبیین کند که چرا روستاییان مهاجرت می‌کنند و عوامل موثر در تصمیم‌گیری آنان برای مهاجرت چیست اگر چه عوامل اقتصادی و غیر اقتصادی به طور هماهنگ در ایجاد انگیزه‌های مهاجرت روستا - شهری موثر هستند (Taherkhani, 2000: 4). تمامی شواهد و مدارک حاکی از آن است که جوانان بیش از دیگر گروه‌های سنی، تن به مهاجرت می‌دهند. در طولانی مدت با مهاجرت آنان ممکن است تولید نسل در جامعه کاهش یابد ضعف ساختارهای مناطق روستایی سبب گردیده تا روستاییان برای بدست آوردن فرصت‌های بهتر به مناطق شهری مهاجرت کنند. گریزناپذیری مهاجرت به ویژه در میان اقشار دانش‌آموخته به عنوان فرار مغزهای روستایی تعبیر شده است؛ لذا مهاجرت بویژه در میان اقشار دانش‌آموخته به عنوان فرار مغزهای روستایی تعبیر شده است. بدین ترتیب به نظر می‌رسد ارزش سنتی اجتماعات کوچک روستایی با منطق سادگی و بی‌پیرایگی در مقایسه با فرهنگ شهری رنگ می‌بازد و مهاجرت به عنوان یکی از پیامدهای آن تظاهر می‌یابد (Taherkhani, 2000: 6). لذا در این تحقیق سعی شده است تا با بررسی و مرور ادبیات موجود در خصوص عوامل موثر بر مهاجرت روستایی، مطالعه‌ای دیگر در این حوزه با استفاده از پیمایش میدانی در روستاهای شهرستان سردشت صورت پذیرد.

جدول ۱. سوابق و پیشینه تحقیقات انجام شده

سال	محقق	دلایل مهاجرت
1998	Mardokhi	محدودیت امکانات اشتغال در روستا از یک سو و توسعه خدمات و امکانات در نواحی شهری از سوی دیگر، سبب افزایش مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ می‌گردد. با توجه به اینکه بخش کشاورزی از نظر ایجاد اشتغال جدید، قادر به پاسخگویی نیازهای روستاییان نیست و خود این بخش با اشیاع و فزونی نیروی انسانی مواجه است، ضرورت صنعتی شدن روستاها به عنوان یکی از راحل‌های مناسب برای ایجاد اشتغال، افزایش درآمد روستاییان، جلوگیری از مهاجرت به شهرها و بالاخره توسعه صنعتی کشور بیشتر احساس می‌شود.
1998	Mahdavi	کمیت و کیفیت آب در روستاهای فلات مرکزی ایران یکی از مهمترین علل متروک شدن روستاها است، زیرا کمبود یا خشک شدن منابع آبی و کیفیت نامناسب آب از عمده‌ترین عوامل تخلیه روستا محسوب می‌شود.
2001	Hoseiniabari	محرومیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیستی و عدم برآورده شدن نیازهای ضروری را موجب مهاجرت و تخلیه روستا می‌داند.
2004	Mohamadi Yeganeh et al	در یک پژوهش گسترده با هدف مطالعه روستاهای خالی از سکنه در استان زنجان، علاوه بر عوامل ساختاری در مهاجرت روستایی نقش عوامل طبیعی را در ناپایداری آبادی‌ها و مهاجرت‌های روستایی مورد توجه قرار می‌دهند آن‌ها با مطالعه وضعیت عوامل توپوگرافیک و عوامل اقلیمی و منابع آب و خاک و تحلیل وضعیت روستاها، را بیش از سایر عوامل دانسته‌اند.
2006	Baghaei et a	تلاش برای ارتقای منزلت اجتماعی و موقعیت طبقاتی را از عوامل اجتماعی مؤثر در مهاجرت‌های روستایی می‌دانند.
2011	Safaeipour et al	در تحقیقی تحت عنوان تحلیل و بررسی نقش مهاجرت در توسعه کالبدی - فضایی شهر یاسوج (طی سال‌های ۸۵-۱۳۴۵)، به این نتیجه رسیدند که در دهه ۵۵-۱۳۴۵ مهاجرت با ۸۳/۴ درصد، و همچنین در دهه‌های ۶۵-۱۳۴۵، ۱۲۷۵، ۱۳۸۵ به ترتیب ۸۵، ۶۶، ۵۷/۳ درصد عامل اصلی افزایش جمعیت و توسعه کالبدی - فضایی شهر یاسوج بوده است.

2013	Azani and Bostani	کمبود درآمد و فقدان امکانات آموزشی، خدماتی و رفاهی
2014	Bostani and javani	در مقاله‌ای تحت عنوان پیامدهای مهاجرت‌های شغلی خانوارهای روستایی به کشورهای عربی به این نتیجه رسیدند که درآمدهای ارسالی مهاجران روستایی شاغل در کشورهای عربی در ارتقا سطح درآمد و امکانات رفاهی خانوارهای روستایی موثر بوده است.
2016	Micanki et al	در تحقیقی با عنوان کارکرد فضایی شهرهای کوچک در ارتباط با روستاهای پیرامون مورد: شهر سریش به این نتیجه رسیدند که رشد و توسعه شهرهای کوچک نظیر سریش به شرایط اجتماعی و اقتصادی حوزه نفوذ پیرامونی وابسته است و تثبیت جمعیت روستایی و تولیدات کشاورزی به واسطه کارایی خدمات در این گونه شهرها، تحت تأثیر قرار گرفته‌اند؛ از سوی دیگر، توسعه شهرهای کوچک هم وابسته به تمرکززدایی این کارکردها از نواحی شهری بزرگ و هم توسعه حوزه نفوذ روستایی با یکپارچه کردن فعالیت‌های غیرزراعی روستایی خواهد بود.
1993	Hunt	در تحلیل عوامل مهاجرت‌های روستا-شهری تفاوت در برخورداری از تسهیلات رفاهی را عامل موثر در این گونه مهاجرت‌ها می‌داند. در این حالت، مهاجرت منتج از تغییرات تقاضا در جهت استفاده از تسهیلات رفاهی است. لذا تغییرات در تقاضا و عرضه امکانات رفاهی یا عواملی نظیر افزایش درآمدهای واقعی منجر به مهاجرت روستاییان به شهرها می‌گردند.
1993	Charney	با تأیید این ادعا که سطوح متفاوت درآمد و رفاه بین مناطق از عوامل اساسی در مهاجرت روستا-شهری است نشان داد رابطه معناداری بین کسب رفاه بیشتر و مهاجرت‌های روستا-شهری وجود دارد.
1993	Wenk and Hardesty	معتقدند که مهاجران روستایی از مناطقی که شرایط نامناسبی دارند به مناطقی با شرایط بهینه مهاجرت می‌کنند. از این منظر ایجاد احساس نارضایتی در روستاییان منجر به مهاجرت می‌شود. آنان با تأکید بر مدل‌های سرمایه انسانی معتقدند که سعی مهاجران عمدتاً آن است که جذب مناطق توسعه یافته شوند. لذا وجود منافع اجتماعی-اقتصادی و اصلاح شرایط اقتصادی فرد از مهمترین انگیزه‌های مهاجرت محسوب می‌شود.
1982	Fawcett et al	در تشریح عوامل موثر بر مهاجرت‌های روستا - شهری چهار عامل را در تصمیم‌گیری برای مهاجرت موثر می‌دانند: ۱. فشارهای اکولوژیکی ۲. عوامل ناهنجاری ۳. انگیزه‌های اقتصادی ۴. انگیزه‌های روانشناختی.
1996	Bilsborrow	مهاجرت را نوعی انتخاب فردی تلقی می‌کند. وی معتقد است که افراد زمانی تصمیم به مهاجرت می‌گیرند که انتظارها جهت کسب منافع اقتصادی بر هزینه‌های آن پیشی گیرد. مطابق با این دستورالعمل مهاجرت ممکن است به عنوان ذهنیتی تلقی گردد که فرد در جهت کسب منافع بیشتر بدان می‌پردازد. لذا در این بینش ویژگی‌های فردی چون، سن، جنس، جنبه‌های مادی، سطح آموزش، و نوع شغل می‌توانند در ایجاد انگیزه برای مهاجرت موثر هستند.
1996	Bilsborrow	عوامل سیاسی، اقتصادی، فرهنگی اجتماعی و روانشناختی در ایجاد مهاجرت‌های روستایی اهمیت بسیاری دارند اما شاید مهاجرت برای کسب "زندگی بهتر" مهمترین دلیل برای آغاز مهاجرت‌های روستا-شهری است و پیش‌بینی می‌شود که همچنان ادامه داشته باشد.
1997	Bures	معتقد است که مهاجرت جوانان عمدتاً با هدف جستجوی کار است. ژان پیت (۱۳۶۹)، علت مهاجرت روستایی را با توجه خاص به وضعیت اروپا در شش عامل کلی دسته بندی می‌کند: ۱. تحول تاریخی ۲. جاذبه شهری ۳. بی‌ثباتی و کمبود اشتغال و درآمد روستایی ۴. توجه به کیفیت زندگی ۵. رشد زیاد جمعیت و مسایل اشتغال و درآمد ۶. ناهماهنگی توسعه تمدن روستایی و شکا معاصر تمدن شهری
2002	Anderson	فقر روستاییان را عامل اصلی مهاجرت به شهرها می‌داند و معتقد است که روستاییان برای فرار از آسیب‌های ناشی از فقر روانه شهرها می‌شوند.
2010	Marco	اثرات اقتصادی و اجتماعی مهاجرت در کشورهای آلبانی و بلغارستان را مورد بررسی قرار داده است. وی به این نتیجه رسید که مهاجران دارای مدرک دانشگاهی به ایالت متحده و غرب اروپا دارای موقعیت اقتصادی مطلوبی شده و در سال‌های اخیر سرمایه‌گذاری زیادی در شرکت‌های بلغاری داشته‌اند.

بنابراین با توجه به تحقیقات انجام شده قبلی عوامل کلی زیر را می‌توان به عنوان عوامل موثر بر مهاجرت‌های روستا-شهری در نظر گرفت و بر این اساس مدل مفهومی تحقیق به صورت زیر ارائه می‌شود.

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

روش پژوهش

این پژوهش از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی و از نظر هدف در زمره تحقیقات کاربردی است، که به روش توصیفی-تحلیلی و بر پایه راهبرد پیمایش^۱ انجام شده است. گردآوری داده‌ها با استفاده از روش پرسش‌نامه و پرسش‌های میدانی صورت گرفت. بر اساس پیشینه تحقیق پرسش‌نامه تدوین و روایی ظاهری^۲ آن توسط گروهی از متخصصان علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی، ترویج و توسعه کشاورزی که شامل ۸ عضو هیات علمی دانشگاه بوعلی سینا همدان بودند مورد تأیید قرار گرفت. برای سنجش پایایی یا قابلیت اعتماد آن نیز از آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان ۷۹ درصد بدست آمد که رقم قابل قبولی است. در تحقیقاتی که با راهبرد پیمایش انجام می‌شود محقق با انتخاب و مطالعه نمونه‌های منتخب از جامعه فراوانی، توزیع و روابط بین متغیرها را مورد نقد و بررسی قرار می‌دهد. در این نوع تحقیق محقق با تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده از نمونه‌ها خصایص جامعه تعریف شده را استنباط می‌نماید. جامعه آماری تحقیق مهاجران ۱۰ روستای شهرستان سردشت بودند که ساکن شهرها شده بودند و تعداد آنها ۶۰۰ نفر بود. با بهره‌گیری از فرمول کوکران تعداد ۱۲۰ نفر از آن‌ها به طور تصادفی از جامعه کل انتخاب شده‌اند. در بخش توصیف اطلاعات از آمارهای توصیفی مثل فراوانی، درصد، میانه، مد، انحراف معیار، واریانس، میانگین، ضریب تغییر و مواد دیگر بهره گرفته شده است. موارد فوق با استفاده از نرم افزار SPSS22 مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. همچنین برای شناسایی عوامل کلیدی موثر بر مهاجرت از تحلیل عاملی استفاده شده است.

$$n = \frac{\frac{Z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{Z^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

q = نسبتی از جمعیت فاقد صفت معین مانند جمعیت زنان
 P = نسبتی از جمعیت فاقد صفت معین مانند جمعیت مردان
 d = درجه اطمینان با دقت احتمالی مطلوب
 Z یا t = درصد خطای معیار ضریب اطمینان قابل قبول
 n = حجم نمونه
 N = حجم جمعیت آماری

یافته‌ها و بحث

ویژگی‌های فردی جامعه مورد مطالعه

نمونه‌های آماری تحقیق شامل ۱۲۰ نفر از مهاجران روستایی شهرستان سردشت هستند که به صورت روزانه، فصلی و دائمی از روستا به شهر مهاجرت می‌کنند. که ویژگی‌های فردی جامعه مورد مطالعه به صورت زیر می‌باشد. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که سن مهاجران بین ۱۶ تا ۷۸ سال متغیر است و میانگین سنی آن‌ها ۳۶ سال می‌باشد. اکثریت افراد مورد مطالعه مرد (۸۳/۵) و بقیه افراد زن هستند. همچنین اکثریت افراد متأهل (۷۴/۶ درصد) و تنها ۲۵/۴ درصد آن‌ها مجرد هستند. طبق جدول (۱) ۳۱/۴ درصد از افراد مورد مطالعه بی سواد هستند و تنها ۷/۴ درصد از آن‌ها دارای تحصیلات دانشگاهی هستند. بیشتر افراد مورد مطالعه به شغل کشاورزی و دامپروری مشغول هستند (۵۹/۸ درصد) و بقیه افراد در مشاغل خدماتی، صنایع دستی و سایر مشاغل فعالیت دارند.

1. survey research
 2. validityface

جدول ۱. ویژگی‌های فردی جامعه مورد مطالعه

میزان تحصیلات	درصد فراوانی	منبع درآمد	درصد فراوانی
بی سواد	۳۱/۴	کشاورزی و دامپروری	۵۹/۸
ابتدایی	۱۷/۷	صنایع دستی	۱/۹
راهنمایی	۱۹/۸	خدماتی	۵/۶
دیپلومات	۲۳/۷	سایر	۳۲/۷
دانشگاه	۷/۴		

طبق جدول (۲)، اکثریت افراد مورد مطالعه (۳۹/۵ درصد) به صورت فصلی به مناطق شهری مهاجرت می‌کنند، ۳۷/۸ درصد از افراد به صورت روزانه و ۲۲/۷ درصد از افراد مورد مطالعه به صورت دائمی مهاجرت کرده‌اند.

جدول ۲. وضعیت مهاجرت جامعه مورد مطالعه

وضعیت مهاجرت	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی
روزانه	۴۵	۳۷/۸	۳۷/۸
فصلی	۴۷	۳۹/۵	۷۷/۳
دائمی	۲۷	۲۲/۷	۱۰۰
میانگین		۲/۱۱	
انحراف معیار		۱/۴۰۳	

نظرات مهاجران روستایی در خصوص علل مهاجرت

بر اساس آنچه در جدول (۳) آمده است، کسب درآمد ناکافی در روستا و مشکل فقر با میانگین رتبه‌ای ۴/۶۱ و ضریب تغییر ۰/۱۲۷ مهم‌ترین عامل مهاجرت‌های روستا-شهری است. یافته‌ها نشان می‌دهد، بی‌ثباتی شغلی در روستاها با میانگین رتبه‌ای ۴/۴۶ و ضریب تغییر ۰/۲۲۲ در اولویت دوم و کسب منافع اقتصادی و ثروت بیشتر در شهرها با میانگین رتبه‌ای ۴/۴۱ و ضریب تغییر ۰/۱۸۱ در اولویت سوم قرار دارد. همچنین وجود فرصت‌های شغلی بیشتر در مناطق شهری و تفاوت دستمزد مناطق روستایی و شهری، عدم توازن بین توسعه روستایی و شهری، فقدان سرمایه در مناطق روستایی و غیره در اولویت‌های بعدی قرار دارند. همچنین طبق جدول، مشکلات عقیدتی و مذهبی در روستاها با میانگین رتبه‌ای ۱/۹۳ و ضریب تغییر ۰/۴۲۸، شرایط و جو فرهنگی نامناسب در روستاها با میانگین رتبه‌ای ۱/۹۹ و مشکل عدم کنترل رشد جمعیت در روستاها با میانگین رتبه‌ای ۲/۲۵ به ترتیب کمترین اهمیت را در مهاجرت روستا - شهری مهاجران روستایی شهرستان سردشت داشته است. به عبارتی مهاجران روستایی شهرستان سردشت نقش عوامل فرهنگی را در مهاجرت‌های روستا-شهری کم‌رنگتر از سایر عوامل و در مقابل کسب درآمد ناکافی در روستا و بی‌ثباتی شغلی در مناطق روستایی این شهرستان از عوامل مهم در مهاجرت روستا - شهری می‌دانند.

جدول ۳. نظرات مهاجران روستایی شهرستان سردشت در خصوص مهاجرت روستا-شهری

ردیف	گویه	میانگین	واریانس	C.V
۱	کسب درآمد ناکافی در روستا و مشکل فقر	۴/۶۱	۰/۵۹	۰/۱۲۷
۲	بی‌ثباتی شغلی در روستاها	۴/۴۶	۱	۰/۲۲۴
۳	کسب منافع اقتصادی و ثروت بیشتر در شهرها	۴/۴۱	۰/۸	۰/۱۸۱
۴	وجود فرصت‌های شغلی بیشتر در مناطق شهری	۴/۳۹	۰/۸۳	۰/۱۸۹
۵	تفاوت دستمزد مناطق روستایی و شهری	۴/۳۶	۰/۸	۰/۱۸۳
۶	عدم توازن بین توسعه روستایی و توسعه شهری	۴/۳۰	۱/۱۳	۰/۲۶۲
۷	فقدان سرمایه در مناطق روستایی	۴/۲۹	۱/۲۳	۰/۲۸۶
۸	کمبود فرصت‌های شغلی و تعداد مشاغل در روستاها	۴/۲۷	۱/۴۱	۰/۳۳۰
۹	کمبود امکانات درمانی و پزشکی در روستاها	۴/۲۴	۱/۵۸	۰/۳۷۲

۰/۲۱۶	۰/۸۹	۴/۱۲	انگیزه فردی و نیاز به پیشرفت	۱۰
۰/۳۱۰	۱/۲۷	۴/۰۹	عدم تحرک و رشد شغلی در روستاها	۱۱
۰/۳۹۶	۱/۵۹	۴/۰۱	کمبود امکانات رفاهی و تفریحی در روستاها	۱۲
۰/۳۹۵	۱/۵۲	۳/۸۴	عدم حمایت دولت از تولیدات کشاورزی	۱۳
۰/۲۹۳	۱/۱۲	۳/۸۲	عوامل طبیعی (بلایای طبیعی از جمله خشکسالی و سیل)	۱۴
۰/۵۱۷	۱/۹۷	۳/۸۱	کمبود امکانات و خدمات آموزشی و تحصیلات عالی در روستاها	۱۵
۰/۴۴۹	۱/۶۶	۳/۶۹	ضعف زیرساخت‌ها و امکانات سکونتگاه‌های روستایی	۱۶
۰/۲۷۹	۱/۰۳	۳/۶۹	جاذبه‌های شهری و شهرنشینی	۱۷
۰/۴۹۰	۱/۷۳	۳/۵۳	عدم حمایت از تعاونی‌های روستایی	۱۸
۰/۳۸۶	۱/۳۶	۳/۵۲	دسترسی به امکانات حمل و نقل و خدمات عمومی در شهرها	۱۹
ادامه جدول ۳. نظرات مهاجران روستایی شهرستان سردشت در خصوص مهاجرت روستا-شهری				
۰/۶۷۱	۲/۳۳	۳/۴۷	کمبود امکانات و خدمات فرهنگی مثل سینما در روستاها	۲۰
۰/۴۰۰	۱/۳۷	۳/۴۲	امکان مشارکت بیشتر اجتماعی در شهرها	۲۱
۰/۳۵۶	۱/۱۶	۳/۲۵	عوامل توپوگرافیک (ناهمواری و پراکندگی اراضی روستایی)	۲۲
۰/۴۱۶	۱/۳۴	۳/۲۲	کسب منزلت اجتماعی بالاتر در شهرها	۲۳
۰/۴۶۷	۱/۴۲	۳/۰۴	دسترسی به امکانات مخابرات و ارتباطات	۲۴
۰/۳۸۰	۱/۱۴	۳	عوامل اقلیمی و آب و هوایی (کاهش نزولات آسمانی، بیابانزایی)	۲۵
۰/۴۸۶	۱/۴۵	۲/۹۸	دسترسی به اطلاعات و رسانه‌های جمعی	۲۶
۰/۳۷۳	۱/۱۱	۲/۹۷	عدم حمایت از صنایع روستایی کوچک یا متوسط مثل گلیم و جاجیم	۲۷
۰/۴۱۰	۱/۲۰	۲/۹۲	ضعف ساختار امنیتی در مناطق روستایی (نبود امنیت در روستا)	۲۸
۰/۴۰۶	۱/۱۷	۲/۸۸	عوامل بوم شناختی و محیط زیست موجود در روستا	۲۹
۰/۴۲۳	۱/۲۱	۲/۸۶	ضعف امکانات پایه مثل آب، برق، و تلفن	۳۰
۰/۶۲۸	۱/۵۴	۲/۴۵	وجود درگیری‌ها و خصومت‌های قومی در روستاها	۳۳
۰/۵۶۱	۱/۳۷	۲/۴۴	دوری از ساختارها و خرده فرهنگ‌های سنتی در روستاها	۳۳
۰/۶۲۶	۱/۴۱	۲/۲۵	مشکل عدم کنترل رشد جمعیت در روستاها	۳۴
۰/۶۶۳	۱/۳۲	۱/۹۹	شرایط و جو سیاسی نامساعد	۳۵
۰/۴۲۴	۰/۸۲	۱/۹۳	مشکلات عقیدتی و مذهبی	۳۶

تحلیل عاملی نظرات جامعه مورد بررسی در خصوص مهاجرت روستا - شهری

به منظور بررسی علل مهاجرت‌های روستا - شهری از دیدگاه جامعه مورد بررسی از تحلیل عاملی استفاده شده است. هدف از به کارگیری این روش شناسایی عوامل زیربنایی یا زمینه ساز یک پدیده است. در این راستا وجه مشترک متغیرها، با توجه به واریانس مشترک شناسایی و سپس توسط محقق نامگذاری می‌شود. با وجود توانمندی این روش در تحلیل داده‌ها، امکان استفاده از آن در هر شرایطی وجود ندارد. داده‌هایی برای تحلیل عاملی کاربرد دارند که شایستگی لازم برای این کار را داشته باشند. برای این منظور از آزمون بارلت با ضریب KMO استفاده می‌شود، چنانچه مقدار KMO بالاتر از ۰/۶ باشد، می‌توان با اطمینان خاطر از تحلیل عاملی استفاده کرد. این ضریب در مطالعه حاضر برابر ۰/۷۰۸ می‌باشد که رقم مناسبی است، آزمون بارلت نیز در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار است. تعداد عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه هر یک از آنها، درصد واریانس هر یک از عوامل و فراوانی تجمعی درصد واریانس عوامل آمده است. طبق جدول (۴) عامل اول (مقدار ویژه = ۸/۱۲) بیشترین سهم و عامل دهم (مقدار ویژه = ۱/۰۱) کمترین سهم را در تبیین کل متغیرها داشته و در مجموع ده عامل مذکور توانسته‌اند ۷۴/۴۶ درصد از کل واریانس متغیرها را تبیین نمایند. برای چرخش عاملی از روش وریماکس (جدول ۵) استفاده شد.

جدول ۴. تعداد عامل‌های استخراج شده همراه با مقادیره ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی

ردیف	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار	فراوانی تجمعی درصد
۱	عامل اول	۸/۱۲	۲۳/۲۰	۲۳/۲۰
۲	عامل دوم	۳/۵۵	۱۰/۱۵	۳۳/۳۵
۳	عامل سوم	۳/۱۰	۸/۸۷	۴۲/۳۲
۴	عامل چهارم	۲/۸۶	۸/۱۹	۵۰/۴۱
۵	عامل پنجم	۱/۷۷	۵/۰۵	۵۵/۴۷
۶	عامل ششم	۱/۶۷	۴/۷۸	۶۰/۲۵
۷	عامل هفتم	۱/۴۸	۴/۲۴	۶۴/۵۰
۸	عامل هشتم	۱/۳۶	۳/۸۸	۶۸/۳۸
۹	عامل نهم	۱/۱۱	۳/۱۸	۷۱/۵۷
۱۰	عامل دهم	۱/۰۱	۲/۸۹	۷۴/۴۶

داده‌های جدول (۵) نشان می‌دهد که از میان ۳۵ متغیر مورد بررسی، در مجموع تعداد ۳۰ متغیر در تبیین عوامل دخالت داشته‌اند. براساس آماره‌های جدول (۵) هر یک از عوامل استخراج شده دارای متغیرهای زیر هستند:

جدول ۵. نتایج حاصل از چرخش عامل‌ها به روش وریماکس

اولویت	عامل	متغیرها	بار عاملی
اول	عامل اقتصادی و حمایتی	کمبود فرصت شغلی و تعداد مشاغل در روستاها	۰/۵۷۴
		فقدان سزمايه در مناطق روستایی	۰/۷۲۹
		بی ثباتی شغلی در روستاها	۰/۷۷۹
		عدم تحرک و رشد شغلی در روستاها	۰/۷۸۰
		عدم حمایت دولت از بخش کشاورزی	۰/۵۰۹
		عدم حمایت دولت از تعاونی های روستایی	۰/۵۱۶
دوم	عامل عدم تعادل امکانات بین شهر و روستا	کسب منافع اقتصادی و ثروت بیشتر در شهر	۰/۸۱۹
		عدم توازن بین توسعه روستایی و شهری	۰/۵۰۵
		کمبود امکانات و خدمات آموزشی در روستا	۰/۷۶۲
		کمبود امکانات و خدمات فرهنگی مثل سینما در روستا	۰/۷۶۵
		کمبود امکانات درمانی و بهداشتی در روستا	۰/۸۵۸
		کمبود امکانات رفاهی و تفریحی در روستا	۰/۷۳۳
سوم	عامل ارتباطی و اطلاعاتی	شرایط فرهنگی نامناسب در روستا	۰/۸۰۲
		دسترسی به امکانات مخابرات و ارتباطات در شهر	۰/۷۲۵
		عدم دسترسی به اطلاعات و رسانه‌های جمعی در روستا	۰/۶۰۸
چهارم	عامل فرهنگی	عدم کنترل رشد جمعیت در روستاها	۰/۶۳۷
		وجود درگیری ها و خصومت های قومی در روستا	۰/۵۴۲
		دوری از ساختارها و خرده فرهنگ‌های سنتی در روستاها	۰/۵۴۴
پنجم	عامل جغرافیایی	عوامل طبیعی (بالایی طبیعی از جمله خشکسالی و سیل)	۰/۷۳۸
		عوامل توپوگرافی (ناهمواری و پراکندگی اراضی)	۰/۷۵۴
ششم	عامل درآمدی	تفاوت دستمزدها در مناطق شهری و روستایی	۰/۸۱۴
		کسب درآمد نا کافی در روستا	۰/۷۷۴
هفتم	عامل زیرساختی	ضعف زیرساخت‌ها و امکانات سکونتگاه‌های روستایی	۰/۷۳۸
		ضعف امکانات پایه‌ای مثل آب، برق و تلفن	۰/۷۹۲
هشتم	عامل آب و هوایی و اقلیمی	عوامل اقلیمی و آب و هوایی (کاهش نزولات آسمانی)	۰/۷۰۲
		عوامل بوم شناختی و محیط زیست	۰/۸۲۳
نهم	عامل اجتماعی	امکان مشارکت اجتماعی بیشتر در مناطق شهری	۰/۷۷۱
		کسب منزلت بالاتر در مناطق شهری	۰/۷۷۳
دهم	عامل فردی	انگیزه‌های فردی و نیاز به پیشرفت	۰/۸۸۷

عامل اول - عامل اقتصادی و حمایتی: متغیرهای که در عامل اول قرار گرفته‌اند عبارتند از: کمبود فرصت شغلی و تعداد مشاغل در روستاها، فقدان سرمایه در مناطق روستایی، بی ثباتی شغلی در روستاها، عدم تحرک و رشد شغلی در روستاها، عدم حمایت دولت از بخش کشاورزی، عدم حمایت دولت از تعاونی‌های روستایی و کسب منافع اقتصادی و ثروت بیشتر در شهر. تمامی این متغیرها مربوط به مسائل اقتصادی، حمایتی و شغلی هستند. لذا این عامل عامل اقتصادی و حمایتی نامگذاری شده که مقدار ویژه آن برابر $۸/۱۲۰$ می‌باشد و تمامی عوامل دیگر بزرگتر است. لذا این عامل بیشترین تأثیر و بیشترین اهمیت را در تبیین متغیرها داشته و در مجموع $۲۳/۲۰$ درصد از کل واریانس متغیرها را به خود اختصاص می‌دهد. بنابر این، در مهاجرت‌های روستا - شهری شهرستان سردشت، بیش از همه، عوامل اقتصادی و حمایتی تأثیر گذار هستند. در واقع علت اصلی مهاجرت‌های روستا - شهری به عوامل اقتصادی، شغلی و حمایتی بر می‌گردد.

عامل دوم - عامل عدم تعادل امکانات بین شهر و روستا: متغیرهای که در عامل اول قرار گرفته‌اند عبارتند از: عدم توازن بین توسعه روستایی و شهری، کمبود امکانات و خدمات آموزشی در روستا، کمبود امکانات و خدمات فرهنگی مثل سینما در روستا، کمبود امکانات درمانی و بهداشتی در روستا و کمبود امکانات رفاهی و تفریحی در روستا. عامل فوق تحت عنوان "عامل عدم تعادل امکانات شهر و روستا" نامگذاری شده است. همان گونه که در جدول (۵) نیز مشخص است، مقدار ویژه این عامل برابر با $۳/۵۵۳$ می‌باشد که بعد از عامل اقتصادی و حمایتی در رده دوم قرار دارد، به عبارتی از نظر اهمیت در مهاجرت‌های روستا - شهری در شرایط کنونی در رده دوم قرار دارد. درصد واریانس مقدار ویژه این عامل $۱۰/۱۵$ درصد است و نشان می‌دهد این عامل در مجموع $۱۰/۱۵$ درصد از واریانس کل متغیرهای تحت بررسی را تبیین می‌کند.

عامل سوم - عامل ارتباطی و اطلاعاتی: متغیرهای که در مجموع این عامل را ساخته‌اند عبارتند از: شرایط فرهنگی نامناسب در روستا، دسترسی به امکانات مخابرات و ارتباطات در شهر و عدم دسترسی به اطلاعات و رسانه‌های جمعی در روستا. این عامل به دلیل ماهیت اطلاعاتی و ارتباطی تحت عنوان "عامل ارتباطی و اطلاعاتی" نامگذاری شد. مقدار ویژه این عامل برابر با $۳/۱۰۵$ است. درصد واریانس مقدار ویژه این عامل برابر با $۸/۸۷$ درصد از کل واریانس متغیرها را تبیین می‌کند و با آنکه تنها سه متغیر را در خود جای داده است اما سهم قابل توجهی از کل واریانس را به خود اختصاص داده است.

عامل چهارم - عامل فرهنگی: متغیرهای که در مجموع این عامل را ساخته‌اند عبارتند از: عدم کنترل رشد جمعیت در روستاها، وجود درگیری‌ها و خصومت‌های قومی در روستا و دوری از ساختارها و خرده فرهنگ‌های سنتی در روستاها. تفسیر متغیرهای فوق نشان می‌دهد که هر سه متغیر، در زمینه فرهنگی می‌باشند و مواردی هستند که عوامل فرهنگی مؤثر در مهاجرت‌های روستا - شهری را مطرح می‌کنند، لذا این عامل تحت عنوان "عامل فرهنگی" نامگذاری شد. مقدار ویژه این عامل برابر با $۲/۸۶۷$ می‌باشد و براساس جدول (۵) این عامل $۸/۱۹$ درصد از واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داده است. در واقع می‌توان گفت عوامل فرهنگی موجود در روستا نیز سهم مهمی در مهاجرت‌های روستا - شهری دارند.

عامل پنجم - عامل جغرافیایی: متغیرهای که در مجموع این عامل را ساخته‌اند عبارتند از: عوامل طبیعی (بلایایی طبیعی از جمله خشکسالی و سیل) و عوامل توپوگرافی (ناهمواری و پراکندگی اراضی). هر دو متغیر فوق به عوامل طبیعی و جغرافیایی مربوط می‌باشند. لذا، تحت عنوان "عامل جغرافیایی" نامگذاری شده‌اند. مقدار ویژه این عامل برابر با $۱/۷۷۰$ است. درصد واریانس مقدار ویژه این عامل طبق جدول (۵) برابر با $۵/۰۵$ درصد بوده و نشان می‌دهد در حال حاضر این عامل $۵/۰۵$ درصد از سهم واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص می‌دهد. به عبارتی عوامل جغرافیایی نیز یکی دیگر از عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستا - شهری هستند.

عامل ششم - عامل درآمدی: دو متغیر تفاوت دستمزدها در مناطق شهری و روستایی و کسب درآمد نا کافی در روستا در مجموع این عامل را به وجود آورده‌اند. با توجه به ماهیت این دو متغیر که مربوط به درآمد و دستمزد می‌شود، این عامل تحت عنوان "عامل درآمدی" نامگذاری شده است. مقدار ویژه این عامل برابر با $۱/۶۷۵$ است. درصد واریانس مقدار ویژه این عامل طبق جدول (۵) برابر با $۴/۷۸$ درصد بوده و نشان می‌دهد در حال حاضر این عامل $۴/۷۸$ درصد از سهم واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص می‌دهد.

عامل هفتم - عامل زیر ساختی: دو متغیر ضعف زیرساخت‌ها و امکانات سکونتگاه‌های روستایی و ضعف امکانات پایه‌ای مثل آب، برق و تلفن در روستا، تشکیل دهنده این عامل هستند. با توجه به ماهیت این دو متغیر که مربوط به زیرساخت‌های فیزیکی در روستاها می‌شود، این عامل تحت عنوان "عامل زیرساختی" نامگذاری شده است. مقدار ویژه این عامل برابر با $1/487$ است. درصد واریانس مقدار ویژه این عامل طبق جدول (۵) برابر با $4/24$ درصد بوده و نشان می‌دهد در حال حاضر این عامل $4/24$ درصد از سهم واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص می‌دهد.

عامل هشتم - عامل آب و هوایی و اقلیمی: دو متغیر عوامل اقلیمی و آب و هوایی (کاهش نزولات آسمانی) و عوامل بوم شناختی و محیط زیست، تشکیل دهنده عامل آب و هوایی و اقلیمی هستند. که به دلیل اینکه به شرایط آب و هوایی و بوم شناختی هر منطقه بر می‌گردد، تحت عنوان "عامل آب و هوایی و اقلیمی" نامگذاری شده‌اند. مقدار ویژه این عامل برابر با $1/360$ است. درصد واریانس مقدار ویژه این عامل طبق جدول (۵) برابر با $3/88$ درصد بوده و نشان می‌دهد در حال حاضر این عامل $3/88$ درصد از سهم واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص می‌دهد.

عامل نهم - عامل اجتماعی: دو متغیر امکان مشارکت اجتماعی بیشتر در مناطق شهری و کسب منزلت اجتماعی بالاتر در مناطق شهری، مجموعاً تشکیل دهنده این عامل هستند. با توجه به اینکه این دو متغیر به نوعی مربوط به عوامل اجتماعی هستند تحت عنوان "عامل اجتماعی" نامگذاری شده‌اند. مقدار ویژه این عامل برابر با $1/114$ است. درصد واریانس مقدار ویژه این عامل طبق جدول (۵) برابر با $3/18$ درصد بوده و نشان می‌دهد در حال حاضر این عامل $3/18$ درصد از سهم واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص می‌دهد.

عامل دهم - عامل فردی: تنها متغیر انگیزه‌های فردی و نیاز به پیشرفت تشکیل دهنده این عامل است. این متغیر بیشتر به انگیزه‌های فردی افراد بر می‌گردد، لذا این عامل تحت عنوان "عامل فردی" نامگذاری شده است. مقدار ویژه این عامل برابر با $1/013$ است. درصد واریانس مقدار ویژه این عامل طبق جدول (۵) برابر با $2/89$ درصد بوده و نشان می‌دهد در حال حاضر این عامل $2/89$ درصد از سهم واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص می‌دهد. با آنکه تنها یک متغیر در این عامل جای گرفته است، اما با توجه به مطالعاتی که تاکنون در زمینه عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستا - شهری انجام شده است، این عامل هم نقش مهمی در مهاجرت افراد به مناطق شهری داشته است. اما در اینجا سهم کمتری را نسبت به سایر عوامل به خود اختصاص داده است.

نتیجه گیری

مهاجرت پدیده‌ای است که اکثر کشورهای دنیا اعم از توسعه یافته و توسعه نیافته با آن دست به گریبان هستند. مهاجرت به دلایل و انگیزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، طبیعی و جمعیتی صورت می‌گیرد. در بین عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستا- شهری عوامل اقتصادی نقش پر رنگ تری دارند. به طوری که کمبود فرصت‌های شغلی و تعداد مشاغل در روستاها یکی از مهمترین دلایل مهاجرت‌های روستا- شهری بشمار می‌رود. در مطالعه حاضر نیز عامل اقتصادی، شغلی و حمایتی از مهمترین عوامل مؤثر بر مهاجرت از دیدگاه جامعه مورد بررسی بوده است. در روستاهای این شهرستان به دلیل شرایط اقلیمی حاکم، امکان کشاورزی در همه فصول فراهم نیست به همین دلیل کشاورزان نیمی از سال را بیکار هستند. که این به نوبه خود باعث تشدید مهاجرت روستا-شهری خواهد شد. به طوری که اکثر مهاجران روستایی این شهرستان به صورت فصلی مهاجرت می‌کنند. روستاییان به امید این که در شهرها بتوانند مقداری از مشکلات اقتصادی خود را حل کنند راهی شهرهای دور و نزدیک می‌شوند. یکی دیگر از مسائلی که دامن گیر مردم روستاهای شهرستان سردشت شده فقدان سرمایه در مناطق روستایی است که ناشی از عدم حمایت دولت از روستاییان و ندادن اعتبارات لازم به آن‌هاست. کمبود امکانات رفاهی، بهداشتی و آموزشی نیز از مهمترین عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستا- شهری از دید جامعه مورد بررسی است. از جمله عوامل طبیعی که می‌توان بدان اشاره کرد پراکندگی زمین‌های کشاورزی و کوچک بودن آن‌هاست. با توجه به اهمیت صنایع کوچک یا متوسط در مناطق روستایی و نقش این صنایع در اشتغال حائز اهمیت است. شهرستان سردشت دارای صنایع دستی زیادی می‌باشد این صنایع خود می‌تواند در ایجاد اشتغال در

کنار کار کشاورزی مانع از مهاجرت شود، به علت نبود حمایت از این صنایع دستی (بومی) به فراموشی سپرده شده است. برای رفع معضل مهاجرت روستا-شهری یا حداقل کاهش آن راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شوند: ایجاد زیر ساخت‌های لازم ارتباطی و ارتباطاتی در مناطق روستایی، ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب در مناطق روستایی با ایجاد بنگاه‌های زود بازده و کارگاه‌های کوچک صنایع دستی، حمایت بیشتر از تولید کننده های روستایی و کشاورزان از طریق ایجاد و گسترش تعاونی‌ها، تشکل‌های خودیار، و حمایت از فعالیت‌های کارآفرینانه، ایجاد امکانات فرهنگی و مراکز تفریحی و رفاهی برای جوانان و سالمندان روستایی، کمک به یکپارچه سازی اراضی، بهبود امکانات حمل و نقل روستایی، ایجاد توازن بین توسعه شهری و روستایی و احداث و بهبود وضعیت جاده‌های روستایی. نتایج حاصل از این تحقیق با نتایج تحقیقات مردوخ (۱۳۷۷) در خصوص عامل اقتصادی و درآمدی، مهدوی (۱۳۷۷) با عامل آب و هوایی و جغرافیایی، حسنی ابری (۱۳۸۰) با عامل اقتصادی، اجتماعی و اقلیمی، محمدی یگانه و همکاران (۱۳۸۳) با عامل اقلیمی و جغرافیایی، هانت (۱۹۹۳) یا عامل رفاهی و امکاناتی، بقایی و همکاران (۱۳۸۵) با عامل اجتماعی، صفائی پور و همکاران (۱۳۹۰) با عامل جغرافیایی و زیرساختی، اندرسون (۲۰۰۲) با عامل اقتصادی و رفاهی، ادانی و بوستانی (۱۳۹۲) با عامل اقتصادی، ارتباطی و عامل عدم امکانات و مکانیکی و همکاران (۱۳۹۵) با عامل اقتصادی ارتباط و همخوانی دارد و در نتایج مطالعات این محققین نیز به این موارد اشاره شده است.

References

- Anderson, J. R. (2002). Risk in Rural Development: Challenges for Managers and Police.-arrangement. *World Development*, 25 (4), 589-594.
- Azani, M., & Bostani, S. (2013). An Analysis of Factors Affecting Rural-Urban Migration Case Study (Mamasani County). *Journal of Geographical Space*, 13 (41), 93-111. (In Persian).
- Baghaei, M., Cheizari, M., & Nourozi, A. (2006). Rural migration is a challenge for developing countries. *Journal Jahad*, 26 (273), 292-307. (In Persian).
- Baniasadian, M., Zarehmehrjerdi, M. & Varmezari, H. (2013). Investigating the Economic Factors Affecting the Immigration of Villagers in Iran. *Journal Agricultural Economics Research*, 5 (5), 183-196. (In Persian).
- Bilsborrow, E. R. (1996). The state of the Art and Overview of the Chapters, n Migraton, urbanization and development: new directions and ssus, Bilsborrow, E. R. (Ed.), pp. 1-56.
- Bostani, A., & Javani, K. (2014). The Implications of Rural Household Immigration to Arabic Shkhors. The case of central part of Larestan city. *Journal of space economics and rural development*, 3 (1), 93-105. (In Persian).
- Bures, R. M. (1997). Migration and the life course: is there a retirement transition? *International Journal of Population Geography banner*, Jun; 3(2):109-19.
- Charney, H. (1993). *Migration and public sector: a survey by Alberta regional Cooperation*. Oslo: International Peace Research Institute.
- Fawcett T. J. and et al. (1982). Reasons for Moving and Migration Behavior, world Development, Vol. *for the Advancement of Women* (June). Remittances on their from the Kayes area (western Mali)", *Oxford Development Studies*.
- Hoseiniabari, S. (2001). *Introduction to Rural Geography of Iran*. Esfahan: Esfahan University Press.
- Hunt, G. (1993). Equilibrium and migration study modeling, regional study *IMF Staff Papers* (Washington). 52 (1), (April). Immigrant remittance flows a source of capital for development?" *Macroeconomía del Desarrollo*. No. 26 (August), Santiago de Chile.
- Micaniki, J., Sarzahi, Z. & Eskandari, M. (2016). Spatial function of small cities in relation to the surrounding villages: Sarbisheh city. *Journal of space economics and rural development*, 5 (1), 43-60. (In Persian).
- Mohamadi, B., Ghadrmassom, M., & Mahdavi, M. (2004). The Role of Natural Geographical Factors in Immigration and Rural Immigration in Zanzan Province. *Journal Geographic research*, 36 (49), 203-228. (In Persian).

- Nasiri, A., Esmailfar, M., & Ahmadi, A. (2016). Impact of Immigration on Urban Development Using the SWOT Model, Case Study: Babylon. *Journal of Urban Ecology Research*, 7 (2), 55-65. (In Persian).
- Ohlers, A. (2001). *Dezful and its periphery in Iran: City-Village, Nomads* (translated by Abbas Saeidi). Tehran: Nizar Nei. (In Persian).
- Safaeipour, M., Amanpour, S., & Bastami, Z. (2011). Analysis and study of the role of migration in the physical-spatial development of Yasuj city. *Journal of Research in New Attitudes in Human Geography*, 3 (4), 145-158. (In Persian).
- Sajadpour, S. (2005). Conceptual and Operational Framework for International Immigration Management in Iran. *Journal of geographic research*, 78, 9-30. (In Persian).
- Shefer, D. and Steinvortz, L. (1993). Rural- to urban migration pattern in Colombia. Vol 17 (1): pp: 50-133.
- Taherkhani, M. (2001). An Analysis of Factors Affecting Village-Urban Migrations. *Journal of geographic research*, 16 (3), 67-93. (In Persian).
- Taherkhani, M. (2001). Recognition of Factors Affecting Urban Migration with Emphasis on Migration of Rural Youth in Qazvin Province. *Journal Modares*, 6 (2), 41-60. (In Persian).
- Wenk deeann & hardest Constance. (1993). the affects of rural – to – urban migration on the poverty
- Zanjani, H. (2001). *Migration*. Tehran: Organization for the Study and Compilation of Humanities Books of Universities. (In Persian).

How to cite this article:

Movahedi, R., & Samiyan, M. (2018). Identifying Factors Affecting on Rural Migration to Sardasht City. *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 13 (1), 163-177.
http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_540510_en.html

Identifying Factors Affecting on Rural Immigration to Sardasht City

Reza Movahedi

Associate Professor, Dep. of Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

Masoud Samian*

Ph.D. Candidate in Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

Received: 16/01/2017

Accepted: 02/06/2018

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In today's world, emigrating and people's spatial displacing as a sustainable topic in various fields of human, social, and geography has attracted the attention of researchers. Emigration is one of the four main causes of population changes, due to its nature, in addition to long-term changes; it can create fast and short-term effects on population size and structure. Research on the emigration of villagers to cities mainly seeks to explain why villagers are emigrating and what are the factors influencing their decision on emigration. Economic and non-economic factors co-coordinately affect on the causes and motivation of rural emigration to city. All evidences suggest that young people tend to emigrate more than other age groups. In the long term, this may lead to reduce and siphon off the young generation from rural areas. The weaknesses of rural infrastructure may also double this problem in result this can lead villagers to immigrate in urban areas in order to get better opportunities. Therefore, emigration has been occurred in particular among the graduate strata as a brain drain from rural areas. In this way, the traditional value of rural communities based on the simplicity and clarity seems to be fading in comparison with urban culture, and emigration seems to be one of its consequences. Most of researches on rural immigration to cities have mainly focused on identifying reasons and factors for taking place this emigration until new solutions and strategies can be presented for rural development planning. Therefore, this study has focused on exploring various factors affecting the rural immigration to Sardasht city.

Methodology

The study was a quantitative and descriptive-analytic in terms of nature but in terms of data collection method it has used a kind of surveying methodology. Data collection tool was a questionnaire that validated by face validity method as well as the questionnaire's reliability tested by using a Cronbach's Alpha technique. The calculated Alpha's coefficient was 0.79 which is acceptable. Statistical society of the study was emigrants of 10 villages of Sardasht that have been settled in cities and their population was 600 people. Using Cochran formula, 120 of them were selected from the whole society randomly. In the descriptive section, descriptive statistics such as frequency, percentage, mean, mode, standard deviation, variance, CV (SD/M) have been used. The data were analyzed using SPSS software version 17. Factor analysis method has also been used to identify the key factors affecting emigration.

Results and Discussion

Findings revealed that inadequate income in rural areas and the poverty problem was the most important factor in rural-urban immigration. The findings also showed that job losses in villages

* Corresponding Author:

Email: samian.masoud@yahoo.com

in the second priority and gaining economic benefits and wealth in cities more than villages were the third important factor in rural-urban immigration. Availability of more job opportunities in urban areas and difference in wages in rural and urban areas, imbalances between rural and urban development, lack of capital in rural areas were other important priorities in this regards. According to the results of this study, factors affecting emigration of rural immigrants to Sardasht city can be divided into ten factors: economic and supportive, imbalance between rural and urban facilities, communication and information, cultural, geographical, income, infrastructure, weather and climate, social, and personal factors.

Conclusion

Emigration is a phenomenon that most countries in the world, whether developed or non-developed, are struggling with it. Emigration takes place for various reasons such as economic, social, cultural, natural and demographic. Among the factors affecting rural-urban immigration, economic factors have a more significant role so that the lack of job opportunities and decreasing the number of jobs in rural areas is one of the most important reasons for rural-urban immigration. The results of this study showed the economic, occupational and supporting factors are the most important factors affecting immigration from the viewpoint of the villagers that were immigrated to cities. Due to the climatic conditions in the villages of the Sardasht city, which agriculture is not available in all seasons, farmers have been unemployed for half a year. This, in turn, will exacerbate the rural-urban immigration so that most of the rural emigrants of this city emigrate seasonally. The villagers are coming to towns in the hope that cities can solve some of their economic problems. Another issue that affects people in the villages of Sardasht city is the lack of capital in rural areas due to the lack of government support from the villagers and the lack of facilities they need. Results also revealed that the lack of welfare facilities, health and education are important factors affecting rural-urban immigration. Another reason for the rural-urban immigration was related to the natural factors such as scattering of agricultural lands and the small size of the farms.

Another important reason for the rural-urban immigration in Sardasht was about less attention to small and medium size enterprises (SME) and handicraft industries in rural areas. Because the handicraft industries have a very considerable contribution in employment of this region, the city of Sardasht has a lot of handicrafts and this industry along with agriculture can prevent emigration by creating employment. But, due to the lack of support from these local handicrafts, they continue to be forgotten. In order to solve the rural-urban immigration problem, or at least to reduce it, the following recommendations are proposed: the necessary information and communication infrastructures should be available to rural people, suitable job opportunities should be created in rural areas by creating early-stage enterprises and Small handicrafts workshops, rural producers and farmers need to be supported through the cooperatives, self-help organizations, and entrepreneurial activities, cultural facilities and recreation centers should be created for young people and elderly people in rural areas. In addition, land consolidation plans should be improved, rural transport facilities need to be available and rural roads should be improved in order to create a balance between urban and rural development.

Key Words: rural-urban immigration, rural development planning, villages of Sardasht City